

Geld en krediet

De rol van banken en andere kredietverleners

Teunis Brosens

Tweede Kamer, 14 oktober 2015

Het plan van het Burgerinitiatief Ons Geld

Ja, kredietcrisis toonde o.a. aan dat...

- kredietverlening in veel landen te hard was gegaan en allocatie van krediet niet overal optimaal was;
- *mainstream* economische wetenschap de rol van de financiële sector decennialang heeft veronachtzaamd.

Maar is een radicaal alternatief met grote tekortkomingen de oplossing?

Huidig stelsel: markt, met overheid die kaders stelt en toezicht houdt

- Aan oplossen tekortkomingen wordt gewerkt:
- Liquide middelen ↑; kapitaal ↑
- Mismatch looptijd bezittingen/schulden ↓
- Macroprudentieel toezicht ↑
- Bankenunie met o.a. *bail-in* en resolutiefonds

Ons Geld: planning, uitvoering en verantwoording door overheid

- Radicaal experiment, voordelen onzeker
- Grijpt aan op verkeerde variabele (geld i.p.v. krediet)
- Alwetend orgaan bepaalt geldscheppingstempo?
- Grote maatschappelijke druk op organen die scheppingstempo en allocatie bepalen
- Keuzevrijheid spaarders en leners sterk ingeperkt
- Schaduwbankrun blijft mogelijk. Overheid blijft daarbij bail-outrisico lopen

Hoe wordt geld gemaakt?

Door centrale banken ($\pm 6\%$)

- Munten en biljetten in omloop
- *Quantitative easing*: opkopen obligaties, betaald met “nieuw” geld
- *Helicopter money*: “uitstrooien” nieuw geld

Door commerciële banken ($\pm 94\%$)

- Nieuwe lening creëert nieuw banktegoed ergens in bankwezen

Dus...

- “Banken maken gratis geld”? “Bankkrediet financiert zichzelf”?
Neen!
- Geld is geen bezit van de bank, maar een schuld
- Individuele bank moet wel degelijk financiering zoeken voor krediet
- Interne en externe beperkingen

Wat is geldschepping?

Niet-bancaire kredietverlening zonder geldschepping...

U				Buurman			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Banktegoed	+100	Lening buurman	+100	Banktegoed	-100		
				Lening aan u	+100		

Bankwezen			
Bezittingen		Schulden	
		Tegoed buurman	-100
		Tegoed van u	+100

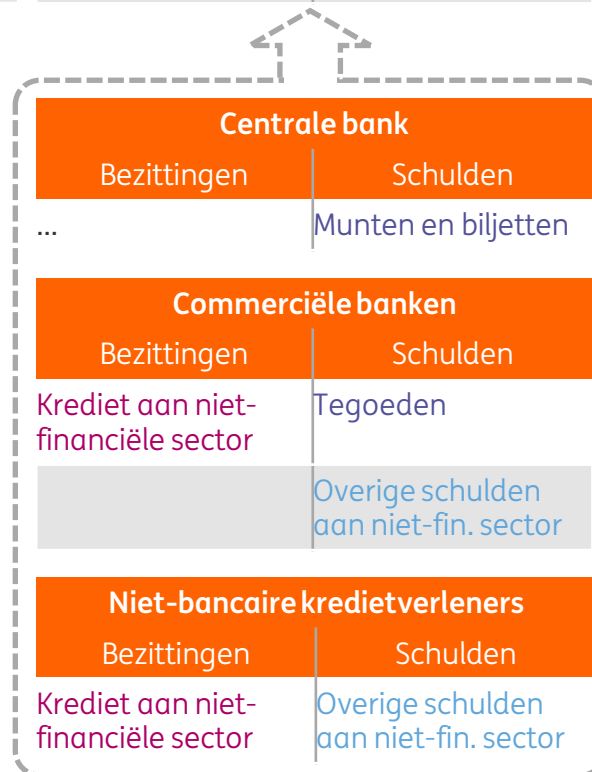
Bancaire kredietverlening mét geldschepping...

U				Bankwezen			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Banktegoed	+100	Banklening	+100	Lening aan u	+100	Banktegoed	+100

- Stel, u zit even krap en klopt aan bij de buurman. Uw buurman wil u wel wat lenen. Hij stort €100 van zijn bankrekening op de uwe. In ruil belooft u hem dat geld over een jaar terug te betalen, plus rente.
- U heeft nu krediet van uw buurman. Niemand zal stellen dat hierbij geld gecreëerd is. De buurman heeft u alleen tijdelijk wat van zijn eigen, bestaande, geld gegeven.
- Maar stel nu, u gaat naar de bank voor een krediet. De bank stort €100 op uw rekening, net als uw buurman deed. **Het verschil is dat de buurman geld wat hij reeds had, aan u overmaakte. De bank daarentegen stort geld op uw rekening dat er nog niet was.** Het komt niet van een andere, bestaande, rekening. Hier wordt dus geld geschapen. En een jaar later, als u uw krediet aflost, wordt er geld vernietigd.
- Hoe kan dit, geld uit het niets? Is het een truc? Nee, er is niets schimmigs aan. **Het nieuwe geld is een schuld van de bank, die gedekt wordt door de bezittingen van de bank, waaronder ook uw belofte om over een jaar terug te betalen.**

Krediet belangrijker dan geld

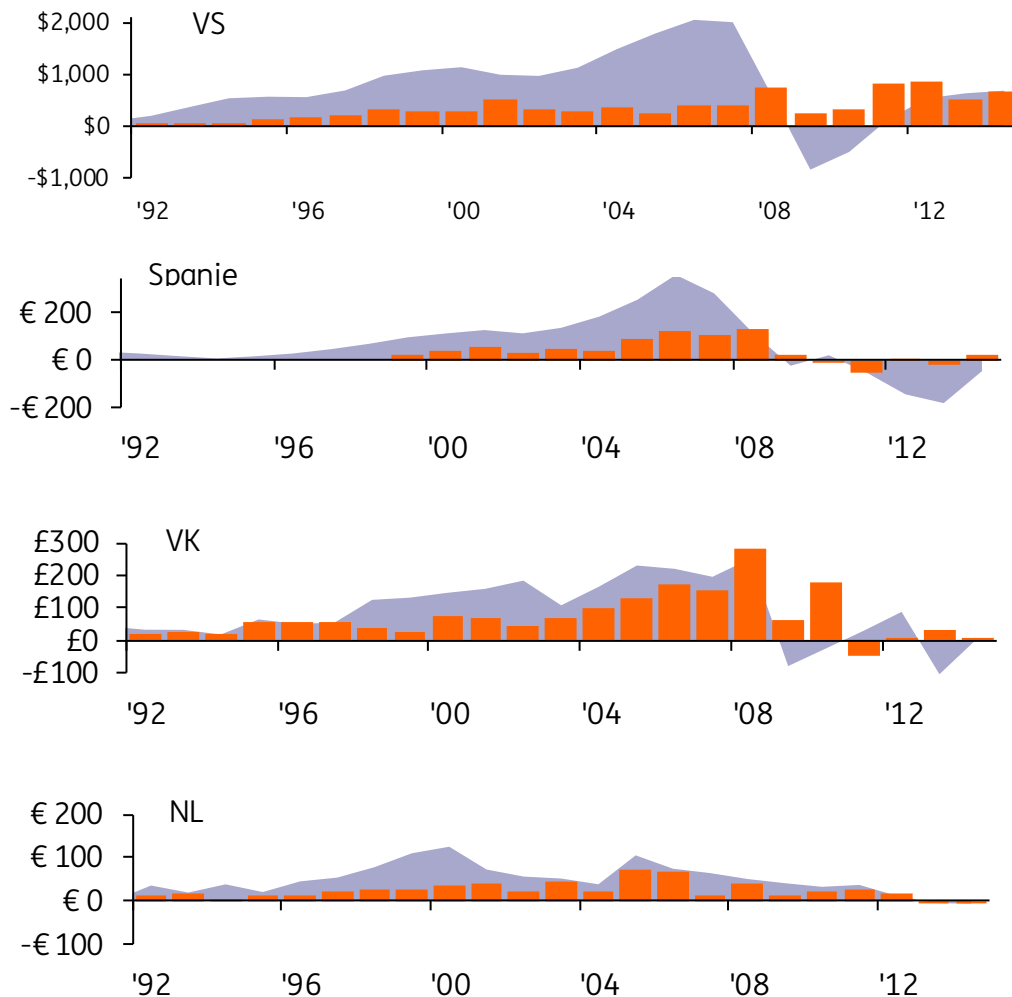
Huishoudens & bedrijven		Financiële sector	
Bezittingen	Schulden	Bezittingen	Schulden
Geld (munten, biljetten & tegoeden)	Krediet van financiële sector	Krediet aan niet-financiële sector	Geld (munten, biljetten & tegoeden)
Overige vorderingen op financiële sector	...	...	Overige schulden aan niet-fin. sector

- Ver uitgezoomd en sterk vereenvoudigd is **geld, samen met andere schulden van de financiële sector, niets anders dan de keerzijde van het krediet aan huishoudens en bedrijven.**
- Huishoudens en bedrijven kunnen krediet krijgen van banken en niet-bancaire kredietverleners.
- Tegenover deze kredieten staat op de balans van bancaire kredietverleners deels geld (tegoeden), deels andere verplichtingen, zoals obligaties of aandelenkapitaal.
- Niet-bancaire kredietverleners (“schaduwbanken”) kunnen per definitie geen geld als verplichting hebben of uitgeven. Maar ze geven wel degelijk schuld papier uit om zich te financieren.*)
- **De belangrijkste drijver in dit systeem is niet geldschepping, maar kredietverlening.** Geldschepping is een bijproduct dat vaak, maar niet altijd, bij kredietverlening “vrijkomt”.
- Krediet is daarom een belangrijkere variabele voor beleidsmakers en toezichthouders dan geld.

*) zie de bijlage voor bancaire tegenover niet-bancaire kredietverlening

Krediet belangrijker dan geld

- Om dit punt te illustreren met empirische gegevens, tonen de grafieken voor enkele landen in blauw de jaarlijkse kredietgroei aan huishoudens en bedrijven, en in oranje de jaarlijkse geldschepping.
- Te zien is dat in de meeste landen en in de meeste jaren, althans tot de financiële crisis van 2008, de kredietverlening de geldschepping overtrof. Dit duidt op veel kredietverlening via het niet-bancaire kanaal ("schaduwbankieren").
- De crisis van 2008 werd niet voor niets een kredietcrisis genoemd, en geen geldcrisis.
- Dit wil niet zeggen dat schaduwbankieren inherent slecht is. Het betekent alleen dat kredietverlening de belangrijkste drijver in dit systeem is, en geldschepping slechts een bijproduct.
- Regulering en toezicht moeten daarom primair aangrijpen op krediet, en niet op geld. En dat is wat in de praktijk ook (in toenemende mate) gebeurt.

Data in miljarden per jaar. Bron: BIS, Federal Reserve, ECB, Bank of England, BEA, Eurostat, via Macrobond.

Wat houdt krediet en geld in het gareel?

Rente

- Centrale bank stuurt krediet/geld indirect via rentevoet

Extern toezicht

- Eisen aan liquiditeit (reserves) en solvabiliteit (kapitaal)
- **Nieuw:** macroprudentieel

Intern risico management

- Inschatting en spreiding van risico's

Vraag naar krediet

- Huishoudens en bedrijven moeten krediet willen opnemen

Beschikbaarheid van financiering

- Kredietverlener moet zelf financiering kunnen aantrekken

Hoe objectief denken we over geld en krediet?

“Schuld”

- In het Nederlands (en ook het Duits) feitelijk én moreel begrip in één;
- In het Engels zijn *debt* en *guilt* gescheiden begrippen

schuld *v/m* (-en) 1 bedrag dat men nog betalen moet; *een ~ vereffenen* betalen; zie bij vloten; 2 het begaan hebben van of medeplichtig zijn aan een verkeerde daad: *het is zijn ~* hij heeft het gedaan, hij is er de oorzaak van; *~ hebben aan iets*; 3 verplichting tot iets: *belofte maakt ~*.

schuld, (*te betalen ~*) debt [have ...s]; (*fout, etc.*) guilt [*aan, of*], fault; Ned.

Is het huidige systeem nu goed of slecht?

- Kredietverlening & geldschepping zijn niet goed of slecht
- Kan goed/productief of slecht/onproductief worden aangewend

Productief

- Investerings in R&D, nieuwe fabrieken en wegen
- Nieuwbouw woningen
- Bedrijfsovername
- *Consumption smoothing*

Niet productief

- Overinvesteringen (China)
- Overinvesteringen (VS, Spanje)
- Fusie-/overnamezeepbel
- Overkreditering

Conclusies

- Geldschepping is bijproduct kredietverlening;
- Financiële crises ontstaan meestal niet door geldschepping, maar door kredietverlening (andere kant van de balans);
- Specifiek: *concentraties* van uitstaand krediet, bijvoorbeeld in vastgoed of aan overheid;
- Sleutelen aan geldschepping lost daarom niets op: het is krediet dat de aandacht verdient;
- Inzet op *Capital Markets Union* betekent dat niet-bancaire kredietverleners (die geen geld scheppen) alleen maar belangrijker worden in de toekomst ten opzichte van (geldscheppende) banken;
- In plan Ons Geld zijn banken verplicht in staatsobligaties te beleggen. Terwijl we juist af willen van verstrengeling tussen banken en overheden.

Bijlage: bancaire kredietverlening met geldschepping tegenover schaduwbancair krediet zonder geldschepping

Bancaire geldschepping (1/2)

Koper K				Verkoper V			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Huis H	+100	Lening van A	+100	Huis H	-100		
				Tegoed bij B	+100		

Bank A				Bank B			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Lening aan K	+100			Kas/reserves	+100	Tegoed van V	+100
Kas/reserves	-100						

Centrale bank			
Bezittingen		Schulden	
		Tegoed van A	-100
		Tegoed van B	+100

- Stel, koper K koopt een huis van verkoper V voor €100. Koper K financiert het huis met een hypotheeklening van €100, verkregen bij bank A.
- Bank A verkrijgt met de hypotheeklening een vordering op koper K. Daarom wordt de lening aan de bezittingenzijde van de bankbalans bijgeschreven.
- Koper K ontvangt in ruil hiervoor van de bank €100. **Dit is geldschepping.** Dit geld wordt echter niet op de rekening van koper K gestort, maar direct op rekening van de verkoper (in werkelijkheid fungeert de notaris als tussenpersoon, maar voor de eenvoud laten we die tussenstap hier weg). **Omdat verkoper V bij bank B bankiert, vindt de geldschepping in dit geval plaats bij bank B, ook al wordt het krediet door bank A verleend.**
- Banken A en B vereffenen de overschrijving via de centrale bank.
- **Uiteindelijk is in dit voorbeeld €100 aan krediet gecreëerd**, de hypotheeklening van koper K. **Ook is de geldhoeveelheid met €100 toegenomen**, het nieuwe tegoed van verkoper V.
- N.B. Als verkoper V met dit tegoed vervolgens zijn eigen hypotheek aflost, wordt daarmee weer geld vernietigd.

Bancaire geldschepping (2/2)

Koper K				Verkoper V			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Huis H	+100	Lening van A	+100	Huis H	-100		
				Tegoed bij B	+100		

Bank A				Bank B			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Lening aan K	+100			Kas/reserves	+100	Tegoed van V	+100
Kas/reserves	-100						

Centrale bank			
Bezittingen		Schulden	
		Tegoed van A	-100
		Tegoed van B	+100

- In dit voorbeeld verliest bank A €100 aan reserves. Om de geldautomaten gevuld te kunnen houden, of in andere woorden, om liquide te blijven, wil bank A zijn **reserves aanvullen**.
- Bank A heeft een aantal manieren om de reserves aan te vullen:
 - Lenen op de interbancaire geldmarkt. Bank B heeft er €100 aan reserves bijgekregen, en wil dit misschien (deels) wel uitlenen aan bank A.
 - Lenen bij de centrale bank.
 - Banktegoeden trekken door bijvoorbeeld een hogere spaarrente te bieden. Samen met banktegoeden komen ook nieuwe reserves binnen.
 - Een obligatie uitgeven om geld aan te trekken.
 - Andere activa verkopen.
- Dat banken geld kunnen scheppen, betekent dus niet dat ze 'zichzelf financieren' of 'gratis geld' kunnen maken voor eigen gewin.

“Schaduwbankieren” (1/2)

Koper K			
Bezittingen		Schulden	
Wasmachine	+10	Krediet van C	+10

Winkel W			
Bezittingen		Schulden	
Wasmachine	-8	Winst	+2
Tegoed bij B	+10		

Creditcard-maatschappij C			
Bezittingen		Schulden	
Krediet aan K	+10		
Tegoed bij A	-10		

Bank A			
Bezittingen		Schulden	
Kas/reserves	-10	Tegoed van C	-10

Bank B			
Bezittingen		Schulden	
Kas/reserves	+10	Tegoed van W	+10

Centrale bank			
Bezittingen		Schulden	
		Tegoed van A	-10
		Tegoed van B	+10

- Stel, koper K koopt een wasmachine bij winkel W met zijn creditcard. K krijgt aldus een **krediet van de creditcardmaatschappij** (dat hij aan het einde van de maand of in termijnen gaat terugbetalen).
- De **creditcardmaatschappij is zelf geen bank, en kan daarom zelf geen geld scheppen** om W mee te betalen. In plaats daarvan moet de creditcardmaatschappij haar eigen banktegoed aanspreken (in dit voorbeeld bij bank A) en in dit geval €10 overmaken op de rekening van W bij bank B. Dit wordt door de banken op de gebruikelijke wijze afgewikkeld via de centrale bank.
- Uiteindelijk is in dit voorbeeld €10 aan **krediet gecreëerd** (de creditcardschuld van koper K). Maar **er is géén geld gecreëerd**. Tegenover de toename van W's tegoed met €10 staat een even grote afname van het banktegoed van creditcardmaatschappij C bij bank A.
- Omdat de kredietverlener, creditcardmaatschappij C, geen geldscheppende instelling is, moet zij gebruikmaken van reeds bestaand geld om de transactie af te wikkelen. **Zo kan kredietverlening plaatsvinden zonder geldschepping. Dit is “schaduwbankieren”.**

“Schaduwbankieren” (2/2)

Koper K				Winkel W			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Wasmachine	+10	Krediet van C	+10	Wasmachine	-8	Winst	+2
				Tegoed bij B	+10		

Creditcard-maatschappij C				Belegger I			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Krediet aan K	+10	Obligatie	+10	Obligatie C	+10		
Tegoed bij A	-10			Tegoed bij B	-10		
Tegoed bij A	+10						

Bank A				Bank B			
Bezittingen		Schulden		Bezittingen		Schulden	
Kas/reserves	-10	Tegoed van C	-10	Kas/reserves	+10	Tegoed van W	+10
Kas/reserves	+10	Tegoed van C	+10	Kas/reserves	-10	Tegoed van I	-10

- Het voorbeeld op de vorige pagina (hiernaast in grijs weergegeven) laat zien dat **bij kredietverlening door een schaduwbank geen geld geschapen wordt**.
- Maar creditcardmaatschappij C ziet wel haar eigen banktegoed dalen overeenkomstig met het krediet dat ze verleent. **C zal haar banktegoed moeten aanvullen om een volgend krediet te kunnen verlenen**. Dit kan ze bijvoorbeeld doen door obligaties uit te geven.
- In dit voorbeeld investeert belegger I in deze obligaties. Het banktegoed van I bij bank B daalt overeenkomstig, en het geld vloeit via de centrale bank (hier niet meer weergegeven) naar het banktegoed van C bij bank A.
- Ook bij deze transactie is géén geld geschapen. De hoeveelheid banktegoeden in het systeem is immers gelijk gebleven; alleen de verdeling is gewijzigd. Wel is het uitstaand krediet toegenomen (de obligatie uitgegeven door de creditcardmaatschappij).
- De vuistregel is dat **bancaire kredietverlening met geldschepping gepaard gaat**, terwijl bij **niet-bancaire kredietverlening de geldhoeveelheid niet verandert**. Maar niet-bancaire kredietverlening gaat wel gepaard met de creatie van schuldpapier, uitgegeven door de “schaduwbank”. Dit schuldpapier is echter per definitie geen geld.

Disclaimer

Copyright 2015 ING Bank N.V.

Alle rechten zijn uitdrukkelijk voorbehouden.

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.